

RECOMANACIONS PER PROPORCIONAR **ATENCIÓ** PSICOLÒGI- CA I **AVALUAR**

a les **supervivents** de **tràfic d'éssers
hum_**ns amb finalitats d'**explotació
sexual**

PHIT

Psychological Health
Impact of Trafficking
in Human Beings

El **tràfic d'éssers humans** amb finalitats d'**explotació sexual** genera un gran **impacte** en el benestar i la salut de les supervivents d'aquest tipus de delictes, tant a nivell **físic** com **psíquic**. Des del punt de vista psicològic, aquesta greu **vulneració dels drets humans** desencadena múltiples conseqüències: simptomatologia ansiosa i depressiva, trastorn d'estrès posttraumàtic (complex), hostilitat, trastorns dissociatius, conductes autodestructives, consum abusiu de tòxics, dificultats d'atenció i memòria, etc.

No obstant, les investigacions sobre la temàtica són escasses i, conseqüentment, es disposa de poques eines utilitzables com a guia per atendre les **necessitats psicològiques específiques** de les supervivents de **tràfic i explotació sexual**. Per aquest motiu, el present document ofereix un llistat de **recomanacions** per **avaluar** i proporcionar **atenció psicològica** a aquest tipus de víctimes, dirigint-se específicament a **professionals** de la **salut mental**.

RECOMANACIONS PER L'ATENCIÓ PSICOLÒGICA

- **Estabilització de les funcions bàsiques.** Abans d'iniciar la intervenció psicològica serà necessari garantir les necessitats bàsiques (per exemple, cobrint les necessitats fisiològiques o bé tractant la simptomatologia física amb l'objectiu de disminuir la seva intensitat i alleujar el dolor) per tal de poder establir un marc de seguretat i extinció de riscos. En primer lloc, per tant, haurem de donar resposta a les necessitats urgents de salut i benestar de la víctima per establir un espai on pugui sentir-se segura, tant a nivell físic com emocional.
- **Intervenció interdisciplinària.** Per poder proporcionar una atenció adequada a les diferents necessitats de les víctimes serà necessari coordinar-se amb altres professionals. Un model d'intervenció interdisciplinària que afavoreixi la interacció entre diversos professionals permetrà oferir una millor atenció a les víctimes i reduir els efectes negatius derivats de una re-intervenció.
- **Fomentar un ambient de seguretat.** És molt important promoure una sensació de seguretat en les supervivents ja que, després de la multiplicitat d'esdeveniments traumàtics que han viscut, experimenten una gran desconfiança degut al canvi en el seu sistema de valors, concebant el món com un lloc insegur, cruel, injust i implacable. De la mateixa manera que durant la fase d'avaluació, és imprescindible garantir un espai on la víctima pugui sentir-se còmode, confiada i segura en la relació (to de veu baix, postura corporal respectuosa i relaxada, respecte del espai personal de la víctima, evitar el contacte físic si no és la víctima qui l'inicia o el sol·licita verbalment, gestos i expressions facials amables i càlides, contacte visual no intimidatori, etc.). Tanmateix, per promoure una sensació de seguretat serà necessària la monitorització permanent dels riscos futurs.
- **Connectar a la supervivent amb els recursos útils disponibles.** Aquest és un factor clau en la recuperació de la dona degut a l'aïllament coercitiu viscut. Hem de posar-la en contacte i intentar vincular-la amb tots aquells recursos, tant personals com socials, que puguin resultar beneficiosos per a la seva readaptació psicosocial (centres d'acollida, punts d'informació, assessorament legal, entitats que puguin oferir-li algun altre tipus de suport que necessiti, etc.). De la mateixa manera, serà necessari coordinar tots els recursos, serveis i entitats que proporcionin atenció a una mateixa persona recursos, serveis i entitats que proporcionin atenció a una mateixa persona sota la direcció d'un servei o un professional expert (referent).

- **Enfocament basat en els drets humans.** Haurà d'oferir-se a les víctimes una atenció psicològica basada en el respecte dels drets humans (consideració de les supervivents com persones dotades de drets –amb independència de la seva capacitat i/o voluntat per a participar en procediments legals-, no discriminació, protecció, etc.), tal i com estableixen els tractats internacionals i els codis ètics i deontològics dels professionals intervinents.
- **Perspectiva de gènere.** L'atenció psicològica, de la mateixa manera que l'avaluació psicològica, haurà de realitzar-se des d'un enfocament sensible al gènere, ja que el tràfic de persones amb finalitats d'exploració sexual afecta de manera diferent a les dones que als homes i, per tant, comporta diferents conseqüències associades al gènere. El fenomen es fonamenta principalment en la desigualtat de gènere i, per tant, està estretament relacionat amb pràctiques discriminatòries i relacions de poder desiguals entre ambdós gèneres. Per aquest motiu, qualsevol tipus d'intervenció sobre les dones haurà de considerar totes aquestes diferències per tal de garantir una atenció adequada a les necessitats específiques de les víctimes.
- **Enfocament transcultural.** Formació i perspectiva cultural en l'abordatge de casos. És molt important conèixer el background cultural de les víctimes i realitzar la nostra intervenció des d'un model culturalment competent o sensible, doncs només així podrem comprendre de manera contextualitzada les reaccions de les víctimes davant la situació de tràfic i explotació sexual. Aquesta perspectiva ens permetrà gestionar les barreres culturals, ideològiques, religioses i lingüístiques.
- **Enfocament interseccional.** Les persones viuen identitats múltiples derivades de la interacció social, la història i les estructures de poder. Una persona pot pertànyer a més d'una comunitat a la vegada i, conseqüentment, experimentar opressions i privilegis de manera simultània. Això implica que les persones poden estar sotmeses a diversos tipus de discriminació, produint experiències úniques i qualitativament diferents. Per exemple, conceptes com l'edat, l'orientació sexual, la raça, la situació socioeconòmica, etc. condicionaran les nostres experiències. La intervenció psicològica haurà de realitzar-se des d'una perspectiva interseccional que abordi i analitzi totes les discriminacions per tal d'intentar superar-les i poder oferir una atenció que respongui a les identitats específiques de les supervivents.
- **Ús d'intèrprets qualificats.** De la mateixa manera que en la fase d'avaluació, durant l'atenció psicològica pot ser necessari l'ús d'intèrprets per comunicar-se de manera efectiva amb les víctimes. En aquests casos, haurem d'a-

-judar-nos de persones que coneguin l'idioma i la cultura de les supervivents, que estiguin sensibilitzats amb el tràfic amb finalitats d'exploració sexual i posseïxin coneixements sobre el fenomen, presentin una actitud respectuosa i estiguin preparats psicològicament per a escoltar, interpretar i traduir converses d'elevada duresa i càrrega emocional. Ha d'assegurar-se la inexistència de qualsevol possible relació amb membres directes o indirectes de la organització criminal o una altra amb finalitats similars.

- **Atenció individualitzada.** Hem de centrar i adaptar l'atenció a les seves necessitats particulars. És important tenir en compte les diferències culturals, deixar a la persona el temps necessari per obrir-se emocionalment i poder parlar de la seva experiència, realitzar preguntes obertes evitant que es vegi forçada a parlar de temàtiques no desitjades en aquell moment, analitzar i treballar les seves pròpies pors de manera respectuosa, etc. En definitiva, hem d'evitar generalitzar els efectes traumàtics, més enllà de les homogeneïtats facilitades pels coneixements científics, analitzant en profunditat les necessitats de cada cas concret i adequar el tipus, el procés i els objectius de la intervenció a les motivacions i límits psicològics de la dona en cada moment.
- **Respectar el tempo de la víctima.** Hem d'adaptar la nostra intervenció a les necessitats de cada supervivent, permetent que siguin elles les que marquin el ritme i la direcció de les sessions. Hem de permetre que decideixin quan volen parar o prosseguir i no hem de pressionar-les si hi ha informació que no volen compartir. De la mateixa manera, no hauria de limitar-se el número de sessions ni la durada d'aquestes, sinó que l'atenció dependrà sempre de la progressió en la seva recuperació psicològica.
- **Donar poder a les supervivents.** Animar-les i ajudar-les a adoptar un rol actiu, a participar paulatinament i en la mesura del possible en la presa de decisions, a assumir la responsabilitat sobre elles mateixes per tal de recuperar la seva autonomia. Podem començar preguntant coses senzilles, permetent que decideixin allò que desitgin. No hem d'inferir el que necessiten i oferir-ho directament, sinó preguntar, escoltar la seva decisió i respectar-la. D'aquesta manera, prenent decisions que a priori poden no semblar transcendents (per exemple, decidir si volen o no beure aigua, què volen menjar, decidir on volen seure, etc.) començaran a recuperar la sensació de control de les seves pròpies vides -factor que han perdut durant l'experiència de tràfic i explotació sexual-.
- **Escolta activa.** Mostrar-se empàtica, manifestar interès i preocupació per allò que està explicant, respectar els silencis, validació emocional, demostrar la nos-

tra comprensió d'allò que ens explicat i la rellevància que té per a ella, facilitar un resum o ressaltar les paraules dels principals fets verbalitzats que considerem rellevants (parafrasejar), no jutjar, no interrompre, reforçar positivament, etc.

– **Neutralitat terapèutica.** Evitar emetre judicis de valor sobre els sentiments expressats, emocions abocades, pensaments i temors verbalitzats, etc. per la dona. Hem d'acceptar-los, sense jutjar-los ni qüestionar-los, sense impedir una intervenció posterior d'aquells que siguin erronis o desajustats (que haurà de realitzar-se sempre des de la reformulació terapèutica). Hem d'evitar l'escepticisme i les reaccions negatives davant les experiències que puguin relatar, utilitzant el reforç positiu i l'escolta activa, mostrant-se empàtica, no inferir o pressuposar res, etc.

– **Ajudar a la víctima a elaborar i re-significar l'experiència de tràfic i explotació sexual.** En moltes ocasions presenten dificultats per a identificar-se o reconèixer-se a elles mateixes com a víctimes d'aquest tipus de delictes, ja que la majoria d'elles no estan familiaritzades amb el concepte de "tràfic d'éssers humans". A vegades simplement creuen que han tingut mala sort o inclús ho perceben com un procés normal i necessari per a optar a un futur millor. Per això, en moltes ocasions serà necessari tornar a formular el sentit de l'experiència traumàtica i atorgar nous significats per tal de facilitar la integració psicològica de tot el que han viscut.

– **Abordatge terapèutic d'experiències traumàtiques prèvies a la situació de tràfic i explotació sexual.** És comú que les supervivents d'aquest tipus de delictes presentin un historial d'antecedents traumàtics previs a la situació de tràfic potenciadors de la seva situació de vulnerabilitat, passada o present a l'explotació sexual patida. Sovint, moltes dones expressen que haver estat traficades i explotades sexualment no és el pitjor a les seves vides, sinó que prèviament van viure situacions molt més traumàtiques. Per això és necessari explorar-les i abordar-les terapèuticament amb l'objectiu d'integrar-les a la seva experiència vital i atorgar-les una nova significació psicològica.

– **Abordar els sentiments de culpa i vergonya.** Al re-significar les múltiples experiències traumàtiques, és molt important ajudar a les víctimes a lliurar-se d'aquests sentiments. És més, necessiten escoltar que no tenen la culpa de res del que els hi ha passar i que, per tant, no han d'averonyir-se.

– **Participació en activitats grupals de manera complementària a la teràpia.** La integració en un context d'intervenció psicosocial resulta bàsica per a les supervivents, permetent potenciar les seves capacitats i la reintegració

social. En aquest context és essencial la col·laboració d'entitats dedicades a l'atenció i el suport a víctimes de tràfic amb finalitats d'explotació sexual, ja que habitualment organitzen diversos tallers, activitats i espais de trobada en els que es treballen diferents temàtiques: sexualitat, inserció laboral, aprenentatge d'idiomes, millora d'habilitats socials, etc. Participar en ells pot resultar molt beneficiós per a les supervivents, ja que pot ajudar-les a construir una xarxa social saludable després de sortir de la situació de tràfic i explotació.

– **Prescripció de fàrmacs de manera limitada.** No tots els casos requeriran l'ús de psicofàrmacs, per tant hauran de prescriure's amb cura i sempre per un/a psiquiatre/a únicament en aquells casos en els que siguin necessaris i puguin resultar beneficiosos. Haurà de considerar-se la possible addicció passada, forçada o induïda en la víctima per l'organització.

– **Aplicació de tècniques de gestió de casos (case management).** La gestió de casos és un model d'intervenció holístic que pretén potenciar l'autonomia personal i la participació social facilitant l'accés a recursos coordinats a aquelles persones que requereixen intervencions complexes –degut a que provenen de situacions contextuals també complexes– i que, a més, poden prolongar-se molt en el temps. L'atenció proporcionada a les supervivents de tràfic i explotació sexual ha de construir-se sobre les necessitats específiques de cada una d'elles i ha de garantir la coordinació de les intervencions realitzades sobre les mateixes. És important afrontar i evitar la fragmentació de les actuacions, ja que la persona destinatària és la mateixa, les seves circumstàncies són canviants i, per tant, totes les intervencions han d'adaptar-se a elles de manera fluida.

– **Realitzar un seguiment un cop finalitzada la teràpia.** És important no finalitzar la intervenció de forma ràpida o immediata, sinó que és convenient realitzar un seguiment i deixar sempre la porta oberta a les víctimes, és a dir, oferir la oportunitat de tornar a acudir als professionals quan ho necessitin, malgrat haver finalitzat la nostra intervenció. Això evitarà que les supervivents es sentin abandonades pel sistema que les va protegir durant un temps, i les permetrà poder seguir disposant d'acompanyament si ho requereixen.

RECOMANACIONS PER L'AVALUACIÓ PSICOLÒGICA

- **L'avaluació psicològica –així com l'atenció psicològica posterior– ha de ser realitzada únicament per professionals qualificats/des i habilitats/des per a tal finalitat.** Les víctimes de tràfic amb finalitats d'explotació sexual han de ser avaluades exclusivament per professionals de la salut mental (psicòlegs/es i/o psiquiatres) segons l'especificitat de l'avaluació i/o intervenció realitzada, sempre que disposin de formació específica en l'àmbit. Hauran d'acreditar l'adquisició prèvia de coneixements especialitzats sobre el fenomen (què és el tràfic d'éssers humans, quines són les seves principals causes i conseqüències, com operen les diverses xarxes criminals, quins indicadors poden evidenciar una situació de tràfic i explotació sexual, etc.) i sobre la influència cultural.

Adicionalment, resulta necessari posseir coneixements sobre intervenció en crisis i violència sexual i de gènere i és imprescindible que aquesta formació s'actualitzi constantment (degut als canvis que es produeixen en aquest crim organitzat). D'altra banda, hauran de posseir la pràctica i l'entrenament necessari per avaluar i atendre a aquest tipus de víctimes, ja que no és suficient saber com ha de realitzar-se la intervenció, sinó que és imprescindible disposar de les competències necessàries per fer-ho.

- **Estabilització de les funcions bàsiques.** Abans d'iniciar l'avaluació psicològica (i qualsevol altre tipus d'intervenció) serà necessari realitzar una avaluació de les necessitats de la víctima i garantir aquelles bàsiques (per exemple, cobrint les necessitats fisiològiques o bé tractant la simptomatologia física amb l'objectiu de disminuir la seva intensitat i alleujar el dolor) per tal de poder establir un marc de seguretat i extinció de riscos. En primer lloc, per tant, haurem de donar resposta a les necessitats urgents de salut i benestar de la víctima per poder establir un espai on pugui sentir-se segura, tant a nivell físic com emocional.
- **Individualització.** La víctima experimentarà la situació de tràfic i explotació sexual d'una manera particular en funció de diversos factors (característiques psicològiques pròpies, influència cultural, context de violència, durada de la coerció, etc.). per tant, és molt probable que existeixin diferències entre la seva vivència i la desenvolupada per altres víctimes del mateix delictes. El professional haurà d'abordar cada cas com a únic i, per aquest motiu, serà necessari analitzar en profunditat cada cas concret focalitzant en les seves pròpies particularitats i característiques, intervenint sempre des d'un enfocament centrat en la víctima.

- **Enfocament basat en els drets humans.** L'avaluació psicològica de les víctimes haurà de realitzar-se des d'un enfocament basat en el respecte dels drets humans (consideració de les víctimes com actors actius dotats de drets –amb independència de la seva capacitat i/o voluntat per a participar en procediments legals-, no discriminació, protecció, etc.), tali com estableixen els tractats internacionals i nacionals i els codis ètics i deontològics dels professionals intervinents.
- **Perspectiva de gènere.** Les víctimes hauran de ser avaluades aplicant un enfocament sensible al gènere, doncs el tràfic de persones amb finalitats d'exploració sexual afecta de manera diferent a les dones que als homes. El fenomen es fonamenta principalment en la desigualtat de gènere i, per tant, està estretament relacionat amb pràctiques discriminatòries i relacions de poder desiguals entre ambdós gèneres. Per aquest motiu, el procés d'avaluació i intervenció posterior haurà de considerar totes aquestes diferències (sectors en els que es produeix l'exploració, abusos patits i conseqüències d'aquests, etc.) per tal de garantir una atenció adequada a les necessitats específiques de les víctimes. Una mesura que pot aplicar-se, per exemple, és que la víctima pugui escollir el gènere del professional que realitza l'avaluació per tal que li resulti més fàcil compartir la seva experiència. La intervenció haurà de fonamentar-se en la comprensió per part del professional de totes aquelles temàtiques susceptibles d'abordatge (coerció sexual, maneig dels afectes, ús del poder coercitiu, discriminació per gènere, etc.) amb la finalitat de propiciar un canvi mental i un reajustament social basat en la integritat del gènere.
- **Aproximació transcultural.** Formació i perspectiva transcultural en l'abordatge de casos. És imprescindible conèixer el background cultural de les víctimes i realitzar l'avaluació des d'un model culturalment sensible, ja que la influència cultural pot comportar situacions de tràfic i explotació diferents i, per tant, necessitats particulars.
- **Principi de no revictimització.** La forma d'avaluació –així com l'atenció posterior- ha de ser respectuosa i valorar constantment les necessitats de la víctima, evitant causar un dany innecessari amb preguntes realitzades sense coneixement sobre els processos interns de la víctima. Els termes utilitzats i la manera com es formulen les qüestions han de ser gestionats de forma precisa considerant els possibles efectes induïts (evitar preguntes d'alta carga emotiva innecessària, preparar a la víctima davant de qüestions inductores de reaccions afectives intenses, no forçar la revelació de detalls traumàtics innecessaris, valorar positivament a la persona sense formular preguntes que comportin

judicis de valor negatius, percebre-la com una persona victimitzada i no com a pacient, etc.). Seguint aquest principi, el professional que realitza l'avaluació (així com també aquells que intervenen posteriorment) hauran d'informar-se en la mesura que sigui possible de les intervencions que s'han realitzat sobre la supervivent anteriorment i llegir, si n'hi ha, tots els informes disponibles. D'aquesta manera podrà recaptar informació sense que la dona hagi de tornar-la a explicar (fet revictimitzador en molts casos).

- **Consentiment informat.** Oferir a les víctimes informació clara, adequada i completa sobre el procediment d'avaluació i intervenció per tal que puguin prendre les seves pròpies decisions a partir d'aquesta informació i manifestar la seva conformitat de manera voluntària i conscient. Haurem d'assegurar la comprensió real de tota la informació facilitada (fent ús d'intèrprets si és necessari) i la seva lliure voluntat per assistir a l'avaluació i/o atenció psicològica. És necessari informar a les víctimes sobre la seva capacitat per revocar aquest consentiment en qualsevol moment posterior. Conseqüentment, mai podrem obligar-les ni pressionar-les per tal que assisteixin a les sessions. Tanmateix, tenen dret a no respondre determinades preguntes si no volen i a posar restriccions a l'ús de la informació proporcionada.
- **Confidencialitat.** Haurem de protegir la identitat i la confidencialitat de les víctimes per garantir la seva seguretat. Si bé aquest ha de ser un element clau, és necessari informar sobre els límits d'aquesta confidencialitat, essencialment la demanda judicial d'informació. Davant d'aquesta possibilitat, hem de comunicar a la víctima que únicament es facilitarà informació estrictament necessària segons la petició formulada. D'altra banda, haurà de garantir-se que la informació que es faci pública no sigui interpretada de manera errònia i no s'utilitzi per fomentar prejudicis, estereotips o desprestigi en contra de la víctima.
- **Proporcionar informació detallada sobre el procediment que es seguirà.** És molt important informar de manera clara i detallada a les víctimes sobre el procés que realitzaran, els equips professionals amb els que hi haurà coordinació, les institucions o entitats intervinents, la durada aproximada de l'avaluació i/o l'atenció, el tipus d'assistència que se'ls hi proporcionarà, etc. Aquest factor és crucial, ja que majoritàriament experimenten una gran desconfiança envers els desconeguts degut a lesseves experiències vitals passades.
- **Fer ús d'intèrprets qualificats.** Si és necessari treballar amb intèrprets per poder comunicar-se amb la víctima, aquets han d'estar sensibilitzats amb

el tràfic de persones i posseir coneixements sobre el fenomen. Tanmateix, han de ser capaços d'integrar el relat de la víctima amb el context sociocultural del que procedeix i estar psicològicament preparats per escoltar, interpretar i traduir relats d'alta duresa i càrrega emocional.

- **Respectar el tempo de la supervivent.** La dona ha de marcar el ritme i la direcció de les entrevistes, decidint quan vol parar o prosseguir en funció de les seves necessitats i de la progressió en la seva recuperació psicològica, no pressionar-la si hi ha informació que no vol compartir, etc. De la mateixa manera, no hauria de limitar-se el número de sessions dedicades a l'avaluació inicial ni la durada d'aquestes.
- **Fomentar un ambient de seguretat i privacitat.** Garantir un espai privatiu, tant a nivell físic com psicològic, on la dona pugui sentir-se còmode, confiada i segura (to deveu baix, postura corporal respectuosa i relaxada, respectar l'espai personal de la víctima, evitar el contacte físic si no és la víctima qui l'inicia o el sol·licita verbalment, gestos i expressions facials amables i càlides, no realitzar judicis de valor, contacte visual no intimidatori, etc.).
- **Escolta activa.** Mostrar-se empàtica, manifestar interès i preocupació per allò que està explicant, respectar els silencis, validació emocional, demostrar la nostra comprensió del que ens ha explicat i de la rellevància que té per a ella, facilitar un resum o ressaltar les paraules dels principals factors o dels fets verbalitzats que considerem rellevants (parafrasejar), no jutjar, no interrompre, reforçar positivament, etc.
- **Explorar antecedents vitals.** És comú que les víctimes presentin quadres multitraumàtics, és a dir, que hagin experimentat altres situacions traumàtiques prèvies al procés de tràfic i explotació sexual. Sovint han patit circumstàncies adverses durant la primera infància que poden comportar greus implicacions i causar traumes subjacents. Per aquesta raó, és important explorar la biografia de les víctimes i indagar els aspectes rellevants per a la posterior intervenció, ja que si no s'aborda la polivictimització durant el tractament és molt probable que tornin a ser traficades i explotades sexualment.
- **Aplicar i interpretar curosament proves psicològiques.** És recomanable utilitzar proves screening o bateries de preguntes múltiples. I si s'administren altres proves psicològiques hauran d'interpretar-se amb cura, ja que no estan baremades en aquest tipus de població. Els resultats derivats de l'aplicació de proves projectives o psicomètriques han d'analitzar-se amb cautela

tenint en compte factors culturals, de desenvolupament cognitiu, capacitats verbals, capacitat de comprensió dels ítems, efectes derivats d'un consum de tòxics passat, diferències idiomàtiques, etc.

- **Si és necessari realitzar informes, hauran d'elaborar-se de manera apropiada.** Conèixer les característiques de l'informe que hem de realitzar i seguir l'estructura que requereix. Haurem d'assegurar-nos de plasmar únicament la informació estrictament necessària, ometent tots aquelles detalls prescindibles (per exemple, informació que permeti identificar a la víctima).
- Hem de tenir en compte que qualsevol informe emès podrà ser utilitzat en un context legal, ja sigui demandat per la pròpia víctima, per un altre professional o bé pel mateix sistema judicial. És essencial tenir en compte que si el professional és requerit judicialment haurà d'actuar en qualitat de testimoni qualificat.
- **Prevenició del risc de violència.** Monitorització permanent del risc de violència futur de les víctimes per tal de poder-lo gestionar. És molt important valorar el risc que presenten de patir violència, així com avaluar els canvis que es produeixen en aquest al llarg del temps per poder adequar les estratègies de gestió del risc: contactes freqüents amb la víctima (personal o telefònicament), visites de camp, vigilància electrònica, etc.
- **Avaluació contínua.** Si bé és cer que l'avaluació psicològica ha de realitzar-se de forma prèvia a l'inici de la intervenció per poder valorar les necessitats de la víctima i adaptar l'atenció psicològica, és essencial la revaluació al llarg del procés terapèutic i psicosocial en períodes de 6-9 mesos. Això permetrà acreditar la progressió o retrocés i redirigir la teràpia si fos necessari.

NOTES

BIBLIOGRAFIA

Association for Women's Rights in Development (2004). *Intersectionality: A Tool for Gender and Economic Justice*. Retrieved from <https://www.awid.org/publications/intersectionality-tool-gender-and-economic-justice>.

Sarabia, A. (2007). La gestión de casos como nueva forma de abordaje de la atención a la dependencia funcional. *Zerbitzuan. Revista de Servicios Sociales*, 42, 7-17.

Curran, R.L., Naidoo, J.R. & Mchunu, G. (2017). *A theory for aftercare of human trafficking survivors for nursing practice in low resource settings*. *Applied Nursing Research*, 35, 82-85. doi:10.1016/j.apnr.2017.03.002

Instituto Estatal de la Mujer de Tlaxcala (n.d.). *Modelo de atención a las víctimas de trata. Especialmente mujeres y niñas*. Retrieved from <http://cedoc.inmujeres.gob.mx/ftpg/Tlaxcala/tlaxmeta20.pdf>

International Organization for Migration (2012). *Caring for Trafficked Persons: Guidance for health providers*. Retrieved from http://publications.iom.int/system/files/pdf/ct_handbook.pdf

International Organization for Migration (2012). *Manual de abordaje, orientación y asistencia a víctimas de trata de personas con enfoque de género y derechos*. Retrieved from http://publications.iom.int/system/files/pdf/manual_de_abordaje.pdf

Malla, S., Pandeya, D., Bhusal, M., Gurung, M., & Rayamajhi, P. (2017). *Reintegration and Rehabilitation of Sex Trafficked Nepalese Women: a Study of Their Experiences on Return and Program Activities of a Rehabilitation Ngo*. *International Journal of Advanced Research*, 5(9), 658–665. <https://doi.org/10.21474/IJAR01/5374>

Macy, R. J., & Johns, N. (2010). Aftercare Services for International Sex Trafficking Survivors: Informing U.S. Service and Program Development in an Emerging Practice Area. *Trauma, Violence, & Abuse*, 12(2), 87-98. doi:10.1177/1524838010390709

Victim Services and Safe Locations Sub-Committee (2010). *Report to Attorney General Richard Cordray. Recommendations for increasing Ohio's capacity to serve victims of human trafficking*. Retrieved from <https://es.scribd.com/document/32785607/Recommendations-for-Increasing-Ohio-s-Capacity-to-Serve-Victims-of-Human-Trafficking>

CC BY-NC-ND (c) Consorci del projecte PHIT
Aquest document està llicenciat sota la llicència Creative Commons Atribució-NoComercial-
NoDerivades 4.0 Llicència Internacional.

El projecte HOME/2015/ISFP/AG/THBX/4000008432 ha estat finançat amb el suport de la Comissió Europea. Aquesta publicació reflecteix els punts de vista únicament dels autors i les autores, i la Comissió Europea no es fa responsable de l'ús que pugui fer-se de la informació continguda en el mateix.

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior

fier!

TILBURG UNIVERSITY

